

Jens Bruun, Jonas Lieberkind og Heidi Bay Schunck

Skolen og fremtidens borgere

En sammenfatning af ICCS 2016

DPU - DANMARKS INSTITUT FOR PÆDAGOGIK OG UDDANNELSE
AARHUS UNIVERSITET

Jens Bruun, Jonas Lieberkind og Heidi Bay Schunck

Skolen og fremtidens borgere
En sammenfatning af ICCS 2016

© 2018 forfatterne

Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet

Tryk: Rosendahls a/s

1. udgave 1. oplag

ISBN: 978-87-7684-595-7

ICCS 2016	4
Hovedresultater	5
Om ICCS 2016	6
Kundskaber og færdigheder	9
Kundskaber og færdigheder - efter køn	10
Åbent klasserum - for diskussion	12
Elevers værdsættelse af indflydelse	13
Villighed til deltagelse på skolen	14
Om aktiv og passiv deltagelse	15
Politisk selvtillid	16
Politiske samtaler	17
Om politisk dannelse	18
Forventet valgdeltagelse	19
Lovlig politisk deltagelse	20
Ulovlig politisk deltagelse	21
Tillid til regering	22
Tillid til parlament	22
Tillid til domstole	22
Tillid til mennesker generelt	23
Om borger, samfund og demokrati	24
Den konventionelle borger	25
Den involverede borger	26
Den forpligtede borger	27
Holdninger til EU	29
Fremtidens Europa – positive scenarier	30
Europæisk identitetsfølelse	31
Formål I – kundskaber	32
Formål II – færdigheder	33
Formål III – værdier	34
Formål IV – deltagelse	35
Udgivelser om ICCS 2016	36

ICCS er en forkortelse for the *International Civic and Citizenship Education Study*.

ICCS undersøger det grundlæggende spørgsmål om, hvordan skolen i forskellige lande er med til at forberede eleverne på deres fremtid som borgere. I demokratiske lande drejer den opgave sig ikke mindst om skolens almene virke som demokratisk og demokratiserende institution. I den danske folkeskolelov beskrives det først og fremmest i § 1, stk. 3 som at, "Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligestilling og demokrati."

I det 21. århundrede sætter forholdet imellem internationale og nationale politiske aktører nye rammer og udfordringer, der har betydning for udviklingen af demokratiske samfund. Derved kommer skolens virke og opgave med at forberede de kommende generationer til deres liv som borgere til at møde nye komplekse sociale og politiske udfordringer.

ICCS 2016

- * ICCS 2016 undersøger, hvordan skolesystemer, skoler og lærere forbereder eleverne på deres fremtidige liv som samfundsborgere. ICCS kortlægger elevernes politiske og demokratiske forståelse, aktiviteter, holdninger og værdier.
- * ICCS 2016 er baseret på svar fra mere end 94.000 skoleelever fra 8. klassetrin fra mere end 3.800 skoler i 24 forskellige lande.
- * ICCS har indhentet oplysninger fra cirka 37.000 lærere og fra skolelederne på de medvirkende skoler.
- * ICCS 2016 er en gentagelse og videreudvikling af en tidligere undersøgelse, der blev gennemført under navnet ICCS 2009.

Hovedresultater

Kundskaber og færdigheder

- * Eleverne i Danmark opnår det højeste gennemsnit af alle i en test om politik, samfundsforhold og demokrati. Eleverne i Taiwan og Sverige opnår resultater på samme niveau.
- * Pigerne opnår generelt højere testresultater end drengene. Det gælder også i Danmark. Danske piger deler det højeste niveau med pigerne i Sverige, Taiwan og Finland. Danske drenge har det højeste testgennemsnit af alle landes drenge.

Skole og klasserum

- * Af alle landes elever oplever de danske det mest åbne klasserum med hensyn til meningsudveksling og diskussion. Denne åbenhed er blevet lidt mindre siden 2009.
- * De danske, svenske og finske elever ligger markant under det internationale gennemsnit med hensyn til deres forventede deltagelse i aktiviteter på skolen.

Samfund og demokrati

- * I Danmark, Sverige og særligt Norge er eleverne meget positive i forhold til at stemme ved kommunale, nationale og europæiske valg som voksne. Især i Danmark og Sverige er interessen for valgdeltagelse stigende i forhold til ICCS 2009.
- * Af alle landes elever taler de danske mest med forældre og venner om politiske og sociale emner, og det sker i betydeligt større omfang end i ICCS 2009.
- * De nordiske lande er blandt de lande, hvor eleverne i mindst grad forventer at deltage i lovlige og ulovlige politiske aktiviteter uden for skolerne.
- * De danske elever betragter det mindst af alle som vigtigt, at voksne borgere er engagerede i demonstrationer og lignende politiske protestaktiviteter.
- * For de danske elever er de tre vigtigste kendetegn på gode voksne borgere, at de altid overholder loven, sikrer familiens økonomi og udviser respekt for myndigheder.
- * Eleverne fra de nordiske er blandt de elever i undersøgelsen, der har størst tillid til regeringen, parlamentet og domstolene.
- * De danske og finske elever er blandt de elever, som har den største tillid til andre mennesker.

Om ICCS 2016

ICCS gennemføres internationalt af the *International Association for the Evaluation of Educational Achievement* (IEA). IEA er en uafhængig forening med hovedkvarter i Amsterdam, Holland.

De hovedansvarlige institutioner for det internationale forsknings samarbejde er the Australian Council for Educational Research (Melbourne, Australien) og Università degli Studi Roma Tre (Rom, Italien), som har koordineret de medvirkende landes aktiviteter i forbindelse med udvikling og gennemførelse af ICCS 2016.

Danmarks deltagelse i ICCS 2016 er finansieret af Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse, Faculty of Arts, Aarhus Universitet og Undervisningsministeriet. Desuden er der fra EU-Kommissionen ydet et bidrag til projektets gennemførelse i europæiske lande.

Hvem deltager i ICCS 2016?

Målgruppen for ICCS er elever i 8. klasse, hvilket vil sige elever, der er 14-15 år gamle. I alt deltager 24 lande i ICCS (Tyskland deltager kun med Nordrhein-Westfalen).

Norden	Europa	Rusland	Asien	Latinamerika	
Danmark	Belgien	Kroatien	Rusland	Hongkong	Chile
Finland	(flamsk)	Letland		Syd Korea	Colombia
Norge	Bulgarien	Litauen		Taiwan	Den Dominikanske Republik
Sverige	Estland	Malta			Mexico
	Holland	Slovenien			Peru
	Italien	Tyskland			

De enkelte lande deltager med mindst 150 skoler. Der udtrækkes mindst en klasse blandt hver skoles 8. klasser, og alle elever i klassen/klasserne deltager i undersøgelsen.

I Danmark har 185 skoler medvirket med mere end 300 8. klasser, og i alt bygger ICCS 2016 i Danmark på besvarelser fra cirka 6500 elever. Desuden har cirka 850 lærere med undervisning på 8. klassetrin besvaret et spørgeskema om undervisningen. Endelig har skolelederne fra næsten alle de medvirkende skoler besvaret et spørgeskema om deres skole. I Danmark og de øvrige europæiske lande blev undersøgelsen gennemført i foråret 2016.

Om materialer og indhold i ICCS

I ICCS deltager alle lande i henholdsvis en international fælles undersøgelse for alle lande og i en supplerende regional undersøgelse efter en geografisk opdeling af lande i Europa, Latinamerika og Asien. Der er i Danmark blevet anvendt følgende materialer:

- * *Opgavehæfte til elever (ICCS-test):* Om politiske systemer, demokratiske værdier og principper, politisk deltagelse og politisk identitet
- * *Spørgeskema til elever:* Om elevernes demokratiske værdier og holdninger samt politiske deltagelse. Spørgeskemaet indeholder også baggrundsspørgsmål om alder, køn og lignende
- * *Regionalt hæfte til elever:* Om Europa/EU i form af et spørgeskema om elevernes opfattelser og holdninger om en række emner af særlig relevans i en europæisk sammenhæng
- * *Spørgeskema til lærer:* Om lærernes opfattelse af den demokratiforberegende og samfundsorienterende undervisning
- * *Spørgeskema til skoleleder:* Om skolen og dens prioriteringer i forhold til den demokratiforberegende og samfundsorienterende undervisning samt faktuelle forhold omkring den medvirkende skole

ICCS er indholdsmæssigt bygget omkring fire former for indhold:

- * *Samfundssystemer:* Borger, stat og civile institutioner
- * *Værdier og principper:* Lighed og frihed
- * *Interesse og deltagelse:* Beslutninger, indflydelse og deltagelse i samfundet
- * *Identitet:* Selvpfattelse, selvtillid, national og europæisk identitet

Med opgavehæfter undersøges elevernes kundskaber og færdigheder i forhold til det ovenstående indhold. Med spørgeskemaer undersøges elevernes holdninger, interesser, værdier og engagement i forhold til de fire områder. I denne sammenfatning af ICCS benyttes udvalgte internationale resultater, der tilsammen eksemplificerer disse områder.

Elevernes kundskaber og færdigheder

Viden, forståelse og indsigt i samfundsforhold, politik og demokrati er væsentlige ting, hvis man skal kunne begå sig som borger i det politiske fællesskab. Derfor er et af hovedformålene med ICCS at undersøge og sammenligne elevernes faglige kundskaber og færdigheder i forhold til samfund, politik og demokrati.

Til ICCS 2016 er der udviklet en test med i alt 88 opgaver. Opgaverne dækker en bred vifte af temaer og problematikker om det at være borger i det 21. århundrede, hvad enten det er som medborger, statsborger, europæisk borger eller global borger. Hver elev besvarer et opgavehæfte med 33 opgaver.

Nogle af de vigtigste emner for opgaverne er:

- * Demokratiske valg og valgprocedurer
- * Medier, ytringsfrihed, pressefrihed og offentlighed
- * Demokratiet som system og trusler mod demokratiet
- * Menneskerettigheder og FN
- * Social identitet, social inklusion/eksklusion, tolerance
- * Politisk forbrug og markedsøkonomi

En del af opgaverne i ICCS-testen ligger emnemæssigt tæt på undervisningen i samfundsfag i Danmark. I ICCS betragtes skolens arbejde og betydning i relation til disse områder dog som noget, der altid i større eller mindre grad kan og vil inkludere flere fag, idet forskellige aspekter af samfundsforståelse, demokrati og politisk dannelse kan optræde i alle fag.

ICCS undersøger elevernes evne til at forstå, analysere, fortolke, vurdere og forklare forskellige spørgsmål, der omhandler aspekter af det at være borger i et samfund.

Eleverne testes for deres generelle forståelse for politiske og demokratiske processer, institutioner og praksisformer, der vedrører såvel staten som civilsamfundet.

På skalaen om kundskaber og færdigheder blev gennemsnittet i 2009 defineret som 500 point. For de medvirkende lande i ICCS 2016 er gennemsnittet 517 point.

International sammenligning af elevers kundskaber og færdigheder inden for politik, samfundsforståelse og demokrati

De danske elever opnår bemærkelsesværdigt gode testresultater. Denne tabel viser testresultaterne for alle de deltagende lande, idet der er suppleret med oplysninger om klassetrin og elevernes gennemsnitsalder.

I Danmark, Taiwan, Sverige og Finland har eleverne de klart højeste testgennemsnit i undersøgelsen. Generelt klarer de nordiske landes elever sig særdeles godt på denne test.

Næsten alle lande har testet 8. klassetrin, der er den officielle målgruppe. Norge har testet 9. klasse, fordi børnehaveklassetrinnet i Norge er defineret som 1. klasse. Eleverne i 9. klasse i Norge svarer derfor aldersmæssigt til 8. klasse i de andre nordiske lande. Malta har tidlig formel skolestart, så trods 9. klassetrin er eleverne relativt unge.

Gennemsnitsalderen i Danmark på 14,9 år er en af de to højeste, men elleve lande har en gennemsnitsalder på 14,6 år eller mere. I fem lande er den under 14 år.

Der er ikke nogen entydig sammenhæng imellem alder og testresultat. Lande med et relativt højt aldersgennemsnit placerer sig dog ofte i toppen af tabellen. Det gælder for eksempel for de nordiske lande

Kundskaber og færdigheder

Land	Trin	Alder	Score	
Danmark ²	8	14,9	586	▲
Taiwan	8	14,1	581	▲
Sverige ¹	8	14,7	579	▲
Finland	8	14,8	577	▲
Norge ^{1,3}	9	14,6	564	▲
Estland ¹	8	14,9	546	▲
Rusland	8	14,8	545	▲
Belgien (flamsk)	8	13,9	537	▲
Slovenien	8	13,8	532	▲
Kroatien	8	14,6	531	▲
Italien	8	13,8	524	▲
Holland ²	8	14,0	523	
Litauen	8	14,7	518	
Letland ¹	8	14,8	492	▼
Malta	9	13,8	491	▼
Bulgarien	8	14,7	485	▼
Chile	8	14,2	482	▼
Colombia	8	14,6	482	▼
Mexico	8	14,1	467	▼
Peru	8	14,0	438	▼
Den Dominikanske Rep.	8	14,2	381	▼
Gennemsnit ICCS 2016		14,4	517	
Lever ikke op til deltagelseskrav				
Hongkong	8	13,9	515	▲
Sydkorea ⁴	8	14,0	551	▲
Tyskland ⁵	8	14,3	519	▲

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Signifikant over ICCS 2016 gennemsnit ▲

Signifikant under ICCS 2016 gennemsnit ▼

Internationale kønsforskelle på ICCS-testen om elevernes kundskaber og færdigheder

På ICCS-testen opnår piger i gennemsnit for alle lande 25 skalapoint mere end drenge.

Danske piger klarer testen særdeles godt. Deres gennemsnit er højere end drengenes, og danske piger har det højeste gennemsnit af alle piger sammen med pigerne i Taiwan, Sverige og Finland. Forskellene på disse landes piger er så små, at de ikke er statistisk sikre.

Danske drenge klarer sig særdeles godt i forhold til andre drenge. De danske drenge opnår den højeste score af alle drengegrupperne i alle lande.

Danske drenges gennemsnit er 14 point højere end for drenge i Finland, 13 point højere end for drenge i Sverige og 28 point højere end for drenge i Norge.

I Norden ses nogen variation i forskellen på drenge og pigers gennemsnit. I Danmark er kønsforskellen på 23 skalapoint. Det er lidt under det internationale gennemsnit.

Forskellen på drenges og pigers resultater er betydeligt større i de andre nordiske lande: Sverige 36 point, Norge 34 point og Finland 33 point. Alle disse forskelle er store og statistisk sikre.

Kundskaber og færdigheder - efter køn

Land	Piger	Drenge	Forskel
Malta	511	473	38
Bulgarien	505	468	37
Sverige ¹	598	562	36
Slovenien	550	515	35
Taiwan	599	564	34
Norge ^{1, 3}	581	547	34
Estland ¹	563	530	33
Finland	594	561	33
Letland ¹	507	476	30
Den Dom. Republik	396	367	29
Litauen	532	504	28
Kroatien	544	518	26
Chile	494	471	24
Danmark²	597	575	23
Mexico	478	456	21
Italien	535	515	20
Rusland	552	538	14
Holland ²	530	516	13
Colombia	486	478	9
Peru	441	435	6
Belgien (flamsk)	538	537	1
ICCS 2016 gennemsnit	530	505	25
Lever ikke op til deltagelseskrav			
Hongkong	532	499	33
Sydkorea ⁴	568	537	31

Forskelle med **fed** er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Tabellerne med skalascorer på de kommende sider viser, hvilke meninger og opfattelser eleverne har til forskellige ting i skole og samfund. En skalascore udtrykker et lands samlede gennemsnit af elevernes svar på en række spørgsmål. I de følgende tabeller ses nederst nogle eksempler på indholdet af de spørgsmål, som eleverne har besvaret.

Skalaernes formål er at give overskuelige *sammenligninger af landenes resultater i forhold til hinanden* på de enkelte skalaer hver for sig. I tabellerne er landene derfor placeret fra det højeste til det laveste gennemsnit. Det er vigtigt at være opmærksom på, at dette kun er et ordningsprincip, der har til formål at lette aflæsningen af landenes placeringer i forhold til hinanden. Høje skalascorer og placeringer er ikke nødvendigvis udtryk for 'gode' resultater, ligesom lave scorer og placeringer ikke nødvendigvis er 'dårlige'.

Det samlede gennemsnit for alle lande defineres på hver skala som en skalascore på 50. Da en del af de anvendte skalaer blev udviklet i forbindelse med ICCS 2009, kan gennemsnittet for alle lande i ICCS 2016 dog godt være højere eller lavere end 50 på disse skalaer.

En afvigelse på cirka 1 skalapoint fra gennemsnittet udgør som regel en statistisk signifikant forskel fra gennemsnittet. Det vises med en trekant op eller ned: $\triangle$ ∇

Markante forskelle på mere end 3 skalapoint vises med en sort trekant op eller ned: $\blacktriangle$ $\blacktriangledown$

For udvidede oplysninger om tabellerne og resultaterne henvises til:

Bruun, J., Lieberkind, J. og Schunck, H.B. (2018). *Unge, skole og demokrati. Hovedresultater af ICCS 2016*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Om eleverne, lærerne og klassen

Åbent klasserum - for diskussion

Den internationale sammenligning placerer de danske elever med højest gennemsnit af alle lande, når man sammenligner elevernes oplevelse af klasserummets åbenhed for diskussion og forskellige meninger. Også Norge og Sverige placerer sig forholdsvis højt, mens det samme ikke gælder for Finland. I Holland og især i Sydkorea opleves klasserummet af eleverne som mindst åbent for forskellige synspunkter.

De danske elever i ICCS 2016 oplever i lidt mindre grad end i ICCS 2009, at klasserummet er åbent. Især drengene er blevet lidt mere forbeholdne. I sammenligning med andre lande oplever de danske drenge dog fortsat en større grad af åbenhed.

Dette tema giver også anledning til stor spredning i Latinamerika og stor spredning i Europa. Her spiller forskelle i nationale skolekulturer tydeligvis en stor rolle – snarere end de mere overordnede regionale forskelle.

ICCS-resultaterne peger helt generelt på, at der er en klar sammenhæng imellem elevernes positive oplevelse af et åbent klasserum og deres testresultater.

- Eleverne opfordres til at tage stilling
- Elever opfordres til at sige deres mening
- Elever sætter tidens politiske begivenheder til diskussion
- Lærerne fremlægger politik fra flere sider

Land	Skalascor			Forskel
	2016	2009		
Danmark ²	54 ▲	55	-0,9	
Italien	53 △	54	-1,1	
Peru	53 △			
Sverige ¹	52 △	51	1,5	
Norge ^{1,3}	52 △	53	-0,5	
Chile	52 △	52	-0,1	
Taiwan	52 △	50	1,7	
Kroatien	51 △			
Mexico	51 △	50	0,9	
Belgien (flamsk)	50 ▽	49	0,6	
Slovenien	50 ▽	50	-0,2	
Estland ¹	49 ▽	50	-1,0	
Malta	49 ▽	46	3,6	
Colombia	49 ▽	50	-0,9	
Litauen	49 ▽	50	-0,3	
Finland	49 ▽	49	-0,3	
Letland ¹	49 ▽	51	-1,6	
Den Dominikanske Rep.	48 ▽	47	0,9	
Bulgarien	48 ▽	48	0,2	
Rusland	48 ▽	49	-1,4	
Holland ²	47 ▽			
ICCS 2016 gennemsnit	50			
ICCS 2009 deltagere	50	50	0,1	
Lever ikke op til deltageskrav				
Hongkong	53			
Sydkorea ⁴	42			
Tyskland ⁵	50			

Forskelle med fed er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltageskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS gennemsnit △

Signifikant under ICCS gennemsnit ▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit ▼

Eleverne og skolens demokratiske aktiviteter

Elevers værdsættelse af indflydelse

Som element af at undersøge elevernes deltagelse på skolen har ICCS også undersøgt elevernes vurdering af værdien af elevindflydelse.

På tværs af landene erklærer cirka 90 procent af eleverne sig mere eller mindre enige i værdien af en række mulige bidrag fra elevernes side til skolens almene virke.

De nordiske landes elever er generelt noget mere forbeholdne. Især i Sverige og Danmark, men også Norge og Finland er elevernes gennemsnit lavere end det europæiske gennemsnit.

Trods den lave placering på skalaen for værdsættelse af elevinddragelse, er der ganske store procentandele af de danske elever, der vurderer elevindflydelse positivt. Det danske resultat viser dog eksempelvis også, at 22 procent af de danske elever ikke erklærer sig enige i, at det at stemme til elevrådet kan være med til at forandre noget på skolen.

- Hvis man laver grupper af elever, som kan sige deres mening, kan det hjælpe med til at løse skolens problemer
- Der kan ske mange gode forandringer på skoler, når elever samarbejder
- Når elever er med til at styre skoler, gør det skoler bedre

Land	Skalacore			Forskel
	2016	2009		
Den Dominikanske Rep.	56 ▲	54	1,7	
Chile	55 ▲	56	-1,4	
Colombia	54 △	54	-0,1	
Peru	53 △			
Taiwan	53 △	51	2,7	
Mexico	53 △	51	2,1	
Kroatien	53 △			
Estland ¹	51	50	1,1	
Italien	51	49	2,1	
Malta	51	51	-0,2	
Bulgarien	51	49	2,3	
Norge ^{1,3}	51 ▼	51	-0,4	
Slovenien	50 ▼	50	0,4	
Finland	50 ▼	50	0,4	
Rusland	50 ▼	50	-0,5	
Belgien (flamsk)	49 ▼	50	-0,3	
Danmark²	49 ▼	50	-0,7	
Letland ¹	49 ▼	48	0,7	
Sverige ¹	49 ▼	49	0,2	
Litauen	49 ▼	48	0,8	
Holland ²	48 ▼	-	-	
ICCS 2016 gennemsnit	51			
ICCS 2009 lande	51	51	0,6	
Lever ikke op til deltagelseskrav				
Hongkong	48			
Sydkorea ⁴	51			
Tyskland ⁵	49			

Forskelle med fed er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS gennemsnit △

Signifikant under ICCS gennemsnit ▼

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit ▼

Eleverne og skolens demokratiske aktiviteter

Villighed til deltagelse på skolen

Hvordan forholder eleverne sig til deres egen interesse og villighed til deltagelse i 'demokratiske aktiviteter' i skoleregi. For at få svar herpå, er eleverne blevet bedt om at vurdere, hvor sandsynligt det er, at de vil deltage i forskellige aktiviteter på skolen, hvis de får mulighed for det.

Eleverne i samtlige lande har markant mest tiltro til, at de i givet ville stemme til et elevrådsvalg eller tilsvarende. En aktivitet langt de fleste elever også har erfaring med.

Som tabellen viser, er de danske elevers villighed til deltagelse betydeligt under gennemsnittet. Generelt har de nordiske elever en lav vurdering af deres egen vilje til deltagelse, hvilket er opfattelser de især deler med eleverne i Holland og Belgien.

I Latinamerika forholder det sig meget anderledes. Her er disse aktiviteter i langt højere grad noget, som eleverne mener, at de kan se sig selv som deltagere i.

- **Stemme til forskellige valg på skolen**
- **Være med i en gruppe elever, der arbejder for en sag**
- **Deltage i en diskussion på et fællesmøde**
- **Være med til at skrive til skolens hjemmeside**

Land	Skalacore	
Den Dominikanske Republik	57	▲
Peru	55	▲
Mexico	54	▲
Colombia	53	▲
Kroatien	52	△
Italien	52	△
Litauen	51	△
Taiwan	51	△
Rusland	51	△
Chile	51	△
Malta	50	△
Bulgarien	50	
Norge ^{1, 3}	49	▽
Slovenien	49	▽
Letland ¹	49	▽
Estland ¹	48	▽
Danmark²	47	▼
Sverige ¹	47	▼
Finland	47	▼
Belgien (flamsk)	46	▼
Holland ²	44	▼
ICCS 2016 gennemsnit	50	
Lever ikke op til deltagelseskrav		
Hongkong	47	
Sydkorea ⁴	48	
Tyskland ⁵	47	

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit

▲

Signifikant over ICCS gennemsnit

△

Signifikant under ICCS gennemsnit

▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit

▼

Om aktiv og passiv deltagelse

Den politiske borgers deltagende og aktive indstilling over for samfundet opfattes ofte som et demokratisk gode. Det er grunden til, at ICCS undersøger elevernes syn på og forventninger til at deltage i politiske foreninger, interessegrupper, lovlige som ulovlige protestaktiviteter samt i politiske aktiviteter på skolen med videre.

Aktiv deltagelse er imidlertid ikke altid et demokratisk gode. I et samfund kan en konkret aktivitet eller forskellige typer af aktivisme også være tvivlsomme – netop af demokratiske grunde. Det kan for eksempel være tilfældet, hvis protestaktiviteterne er voldelige eller ulovlige, at medierne og populære pengeindsamlingerne overskygger andre og vigtige problemstillinger, eller at spontane reaktioner og følelser blandt grupper i samfundet negligerer modparternes argumenter. Herved risikerer aktiviteterne at være udemokratiske.

På samme måde kan man diskutere spørgsmålet om passiv deltagelse. Den passive deltagelse angår det forhold, at borgeren bidrager til fællesskabet ud fra sine værdier og holdninger, men uden at omsætte dem til konkrete politiske handlinger.

Hvor, hvornår og hvordan man bedst deltager aktivt eller passivt i samfundet, kan ikke afgøres entydigt. Det afhænger blandt andet af den konkrete kontekst og af lokale, regionale og globale udfordringer og muligheder. At være i stand til at tage

stilling og at afgøre hvor, hvornår og hvorfor, der kan og bør handles på givne måder, forudsætter politisk dannelse.

I et repræsentativt demokrati er den politiske magt overdraget til de folkevalgte politikere, som varetager vælgernes interesser. Dette gør, at der kan arbejds ud fra langsigtede politiske strategier, og at borgeren kan engagere sig i samfundet på alternative og indirekte måder.

En vigtig parameter for et demokrati vedrører netop også tilliden til det demokratiske system og mennesker generelt.

De danske elever er splittede med hensyn til deres henholdsvis passive og aktive indstillinger over for samfundet. Som udgangspunkt fremstår de relativt passive. De danske elever forventer kun i lille grad som borgere at involvere sig i samfundet, at engagerer sig i politiske foreninger og deltage i såvel lovlige og særligt ulovlige aktiviteter. Deres egen forventning til deltagelse i aktiviteter på skolen er ligeledes lille. Omvendt har de meget viden om politiske, sociale og demokratiske emner, og har relativt stor lyst og vilje til at tale og diskutere om disse emner. De har også de stor tillid til demokratiets grundlæggende institutioner og ikke mindst tillid til hinanden og mennesker generelt.

Resultaterne er således ikke entydige med hensyn til de danske elevers engagement og deltagelse.

Elevernes aktiviteter og deltagelsesformer

Politisk selvtilid

Resultaterne for politisk selvtilid viser, at hovedparten af de danske elever har en positiv selvpfattelse med hensyn til at artikulere sig i politiske sammenhænge og bidrage til politiske aktiviteter. Det danske resultat på 51 skalapoint svarer i procenttal til, at cirka 60 procent af eleverne oplever, at de meget eller temmelig godt kan håndtere de fleste af de aktiviteter, som de er blevet bedt om at forholde sig til.

Elevernes politiske selvtilid ligger lige akkurat under det internationale gennemsnit, så når der sammenlignes med eleverne fra de øvrige deltagende lande på dette område, har de danske elever en smule mindre selvtilid. Mere bemærkelsesværdigt er de finske elevers selvtilid med laveste resultat af alle.

Som man kan se af resultaterne, har eleverne oftest størst selvtilid i lande uden for Europa. I de lande er eleverne også ofte mere deltagende i aktiviteter. Samtidig er deres kundskabsniveau ofte mindre.

Selvtiliden er generelt voksende, og især i de nordiske lande, når man sammenligner ICCS 2009 med ICCS 2016.

- **At diskutere en avisartikel om politik**
- **At argumentere for sit politiske synspunkt**
- **At følge med i en debat om politik**
- **At skrive sin mening om politik**
- **At holde et oplæg for sin klasse om politik**

Land	Skalacore			Forskel
	2016		2009	
Den Dominikanske Rep.	60	▲	57	3,6
Peru	55	▲		
Kroatien	54	△		
Mexico	54	△	53	1,5
Colombia	53	△	53	0,5
Bulgarien	52	△	50	1,6
Taiwan	52		48	3,6
Chile	52		52	0,1
Italien	52		51	0,6
Sverige ¹	52		49	2,6
Litauen	51	▼	50	0,8
Danmark²	51	▼	50	1,1
Norge ^{1,3}	51	▼	49	1,2
Malta	50	▼	47	3,9
Slovenien	50	▼	50	0,2
Belgien (flamsk)	50	▼	47	2,7
Rusland	50	▼	49	0,6
Estland ¹	49	▼	48	1,0
Holland ²	48	▼		
Letland ¹	48	▼	49	-1,2
Finland	48	▼	46	1,8
ICCS 2016 gennemsnit	51			
ICCS 2009 lande	51		50	1,5
Lever ikke op til deltagelseskrav				
Hongkong	50			
Sydkorea ⁴	59			
Tyskland ⁵	49			

Forskelle med **fed** er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit

Signifikant over ICCS gennemsnit

Signifikant under ICCS gennemsnit

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit

▲

△

▼

▼

Elevernes aktiviteter og deltagelsesformer

Politiske samtaler

De danske elever opnår det højeste resultat af alle, når man ser på, hvor meget eleverne taler med forældre og venner om politiske emner.

I sammenligning med de unge fra de fleste andre lande er det med andre ord mere udbredt i Danmark, at de unge har samtaler uden for skolen om sociale og politiske forhold.

De lettiske, litauenske og peruvianske elever ligner på dette område mest de danske.

Et særligt resultat i denne forbindelse er, at der især i de nordiske lande ses en tydelig fremgang, når man sammenligner resultater fra ICCS 2016 med ICCS 2009.

I Sverige er stigningen på 6,4 skalapoint, i Finland 4,9 og i Danmark 4,0. Også i Norge er fremgangen statistisk signifikant, men lidt mindre. Det er alt i alt meget betydelige forskelle, der peger på en interessant fælles udvikling i Norden.

Land	Skalascor			Forskel
	2016		2009	
Danmark²	54	△	50	4,0
Litauen	54	△	51	2,8
Letland ¹	54	△	53	0,7
Peru	54	△		
Malta	53	△	51	2,5
Italien	53	△	52	0,9
Kroatien	53	△		
Sverige ¹	53	△	47	6,4
Den Dominikanske Rep.	52	△	52	0,3
Estland ¹	52		49	2,9
Rusland	52		50	2,0
Bulgarien	51		50	0,9
Taiwan	51	▽	49	1,9
Norge ^{1,3}	51	▽	49	2,2
Slovenien	51	▽	48	2,8
Finland	51	▽	46	4,9
Colombia	51	▽	51	-0,4
Belgien (flamsk)	50	▽	45	5,3
Holland ²	50	▽		
Chile	49	▽	49	0,1
Mexico	49	▽	48	1,1
ICCS 2016 gennemsnit	52			
ICCS 2009 lande	52		49	2,3
Lever ikke op til deltagelseskrav				
Hongkong	51			
Sydkorea ⁴	51			
Tyskland ⁵	53			

Forskelle med **fed** er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS gennemsnit △

Signifikant under ICCS gennemsnit ▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit ▼

Om politisk dannelse

Politik og demokrati vedrører den forestilling, at der er en værdi i og en fordel ved, at den politiske borger giver køb på nogle af sine individuelle friheder ved at underlægge sig det politiske fællesskab.

Det politiske arbejde og den politiske konflikt handler om, hvilken form for fællesskab borgeren og befolkningen er villige til at acceptere. Politisk dannelse handler om at blive og være en borger, som er i stand til at forvalte dette arbejde og denne konflikt ud fra sine egne og fællesskabets holdninger og værdier.

En tilbagevendende udfordring ved den politiske dannelse er spørgsmålet: Hvornår og hvordan er og bliver man politisk dannet? Det spørgsmål er en udfordring, fordi der ikke findes et svar på det. Tværtimod vil såvel unge som gamle altid kunne danne sig mere og anderledes, lige såvel som generationernes politiske dannelse aldrig helt vil svare til hinanden, da de bygger på forskellige perspektiver og forudsætninger. Hertil kommer, at den politiske dannelses karakter afhænger af de holdninger og værdier, der er de mest udbredte i fællesskabet. Hvis svaret på spørgsmålet var alder og anciennitet, ville unge per definition være ringere stillet som politiske borgere end ældre, men også unges holdninger og værdier er per definition en del af det politiske fællesskab. Derfor undersøger ICCS unges kundskaber og færdigheder, holdninger og værdier, baggrund og skoleliv.

Demokrati og politisk dannelse kan således ikke forstås og diskuteres som entydige størrelser. Samfundet og politisk dannelse er baseret på holdninger og værdier, som altid vil stå til diskussion, og som altid er underlagt forandringer. Tit og ofte er der flere legitime perspektiver og demokratiske løsninger på den samme problematik.

Det er endvidere vigtigt at tage i betragtning, at demokratiopfattelser ikke kun er forankrede i abstrakte værdier. Demokratiopfattelser er ligeledes indlejret i – og udfordret af – de lokale, regionale og globale kontekster. Vil man forstå de geografiske forskelle, som ICCS-undersøgelsens resultater viser, må elevernes holdninger og værdier ses i sammenhæng med landenes politiske, historiske og kulturelle kontekster.

Når man ser på resultaterne fra ICCS 2016, er det nødvendigt at være opmærksom på, at resultaterne ikke uden videre kan udlægges som enten gode eller dårlige, og således som udtryk for mere eller mindre politisk dannelse. Skalaerne og tabellerne, som præsenteres i ICCS, giver derimod en bred og unik indsigt i elevernes demokratiopfattelser på landeniveau og viser kompleksiteterne i disse. Resultaterne må nødvendigvis analyseres og diskuteres i en bredere kontekst.

Politiske deltagelsesformer

Generelt har eleverne i ICCS 2016 ikke de store ambitioner om at deltage i det politiske system via de traditionelle og formaliserede kanaler.

Valgdeltagelse er en undtagelse.

Generelt er det sådan, at eleverne på tværs af alle lande i høj grad forventer at deltage i valg som voksne.

De danske elever placerer sig i den lille gruppe af fem europæiske lande, der ligger signifikant over det internationale gennemsnit. Udover Danmark tæller gruppen Norge, Sverige, Italien og Litauen.

I Danmark er der en markant fremgang på 3,3 skalapoint fra ICCS 2009 til ICCS 2016. Det er den næsthøjeste fremgang blandt de deltagende lande, kun overgået af de svenske elever, som har en stigning på 4,2 point. Også i Norge og i Finland ses lidt mindre, men statistisk signifikante, fremgange.

Øget interesse for valgdeltagelse er med andre ord et udpræget nordisk fænomen i ICCS 2016.

Forventet valgdeltagelse

Land	Skalaspore			
	2016		2009	Forskel
Peru	55	▲		
Norge ^{1,3}	54	▲	52	2,1
Italien	54	△	54	0,1
Sverige ¹	53	△	49	4,2
Colombia	53	△	54	-0,5
Den Dominikanske Rep.	53	△	52	0,9
Taiwan	53	△	51	2,1
Danmark²	52	△	49	3,3
Mexico	52	△	53	-0,7
Litauen	52	△	52	0,4
Kroatien	51			
Rusland	51	▽	51	-0,6
Finland	51	▽	49	1,5
Chile	50	▽	50	0,3
Malta	50	▽	49	0,7
Slovenien	50	▽	50	0,1
Bulgarien	50	▽	48	1,9
Letland ¹	49	▽	50	-0,7
Belgien (flamsk)	49	▽	46	3,0
Estland ¹	48	▼	47	1,4
Holland ²	47	▼		
ICCS 2016 gennemsnit	51			
ICCS 2009 lande	51		50	1,1
Lever ikke op til deltagelseskrav				
Hongkong	47			
Sydkorea ⁴	51			
Tyskland ⁵	47			

Forskelle med fed er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit

▲

Signifikant over ICCS gennemsnit

△

Signifikant under ICCS gennemsnit

▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit

▼

Politiske deltagelsesformer

Lovlig politisk deltagelse

	Land	Skalascor	
<p>ICCS undersøger også til elevernes opfattelse af sig selv som politisk aktive i fremtiden. Hvordan forventer de, at de som voksne borgere vil komme til at agere og udtrykke sig?</p> <p>Når det gælder forskellige almindelige og ulovlige måder at være politisk aktiv på, placerer danske elever sig på niveau med de fleste andre europæiske landes elever. Det vil sige klart under det internationale gennemsnit.</p> <p>En af de lovlige aktivitetsformer skiller sig ud for de danske elever. 80 procent af eleverne vil enten helt sikkert eller nok tale med andre om deres syn på politiske og sociale spørgsmål.</p> <p>Som temaet om 'politiske samtaler' tidligere har vist, har de danske elever en relativt stor interesse for at tale og diskutere om politiske og sociale spørgsmål.</p> <p>Det viser sig her, at det også præger deres forventninger fremadrettet.</p>	Den Dominikanske Republik	60	▲
	Peru	56	▲
	Colombia	55	▲
	Mexico	54	▲
	Litauen	52	△
	Taiwan	52	△
	Bulgarien	52	△
	Chile	51	△
	Rusland	51	△
	Kroatien	50	
	Malta	49	▼
	Italien	49	▼
	Letland ¹	49	▼
	Slovenien	48	▼
	Estland ¹	48	▼
	Danmark²	47	▼
	Sverige ¹	47	▼
	Finland	46	▼
	Norge ^{1, 3}	46	▼
	Belgien (flamsk)	46	▼
Holland ²	44	▼	
ICCS 2016 gennemsnit	50		
Lever ikke op til deltagelseskrav			
Hongkong	47		
Sydkorea ⁴	51		
Tyskland ⁵	45		

- **Indsamle underskrifter**
- **Politisk forbrug**
- **Bidrage til en politisk blog**
- **Demonstrere fredeligt**

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit

Signifikant over ICCS gennemsnit

Signifikant under ICCS gennemsnit

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit

Politiske deltagelsesformer

Ulovlig politisk deltagelse

Under særlige forhold kan borgere foretage nogle handlinger som politisk protestaktivitet, selv om handlingerne er ulovlige. I deres vurdering af deres egen mulige deltagelse i ulovlige aktiviteter, placerer de danske elever sig som det eneste land med et gennemsnit, der er mere end 3 skalapoint under det internationale gennemsnit. De danske elever udgør således den gruppe blandt de deltagende landes elever, der i markant mindst grad ser sig selv som borgere, der potentielt vil være civilt ulydige ved at give deres meninger til kende på ulovlig vis.

I den internationale sammenligning er der en klar tendens til, at de ikke-europæiske lande placerer sig væsentligt højere på denne (og den foregående) skala end de europæiske lande.

I Norden skiller de norske elever sig ud med en højere grad af forventning til muligheden for ulovlige politiske aktiviteter, selv om det norske resultat også er signifikant under det internationale gennemsnit.

- **Demonstrere ved at blokere trafikken**
- **Spraymale politiske slagord**
- **Besætte en bygning som protest**

Land	Skalascor
Den Dominikanske Republik	59 ▲
Mexico	54 ▲
Peru	54 ▲
Chile	54 ▲
Bulgarien	54 ▲
Colombia	53 ▲
Litauen	51 △
Malta	50
Slovenien	50
Rusland	49 ▼
Italien	48 ▼
Letland ¹	48 ▼
Kroatien	48 ▼
Norge ^{1,3}	48 ▼
Holland	48 ▼
Estland ¹	48 ▼
Sverige ¹	47 ▼
Belgien (flamsk)	47 ▼
Finland	47 ▼
Taiwan	47 ▼
Danmark²	46 ▼
ICCS 2016 gennemsnit	50
Lever ikke op til deltagelseskrav	
Hongkong	47
Sydkorea ⁴	51
Tyskland ⁵	46

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit

Signifikant over ICCS gennemsnit

Signifikant under ICCS gennemsnit

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit

Tillid til regering				Tillid til parlament				Tillid til domstole			
Elever med hel eller delvis tillid - procent				Elever med hel eller delvis tillid - procent				Elever med hel eller delvis tillid - procent			
Land	2016	2009	Forskel	Land	2016	2009	Forskel	Land	2016	2009	Forskel
Rusland	89 ▲	88	1	Sverige ¹	79 ▲	72	7	Finland	84 ▲	81	2
Finland	82 ▲	82	0	Norge ^{1,3}	77 ▲	69	9	Danmark ²	84 ▲	79	5
Sverige ¹	79 ▲	73	6	Finland	74 ▲	74	0	Sverige ¹	82	79	3
Norge ^{1,3}	79 ▲	67	11	Den Dom. Rep.	73 ▲	67	6	Litauen	80 △	74	6
Den Dom. Rep.	78 ▲	74	4	Rusland	73 ▲	74	-2	Holland ²	78 △		
Litauen	74 △	54	20	Taiwan	71 ▲	54	18	Belgien (flamsk)	77 △	65	12
Danmark ²	74 △	72	1	Belgien (flamsk)	70 △	50	20	Malta	76 △	76	0
Estland ¹	73 △	62	11	Danmark ²	65 △	66	-1	Norge ^{1,3}	76 △	71	4
Belgien (flamsk)	72 △	51	21	Italien	65 △	74	-9	Estland ¹	76 △	68	8
Holland ²	70 △			Holland ²	63 △			Slovenien	74 △	72	3
Malta	66	62	4	Malta	59	61	-2	Taiwan	73 △	69	4
Taiwan	62 ▽	44	17	Estland ¹	56 ▽	45	12	Italien	72 △	69	3
Letland ¹	60 ▽	32	27	Mexico	56 ▽	54	2	Letland ¹	71	65	6
Bulgarien	59 ▽	56	3	Bulgarien	56 ▽	44	11	Rusland	69	71	-2
Italien	57 ▽	74	17	Litauen	51 ▽	34	17	Bulgarien	69	62	7
Mexico	57 ▽	58	-1	Slovenien	50 ▽	53	-2	Kroatien	66 ▽		
Colombia	55 ▼	62	-7	Colombia	46 ▼	49	-3	Den Dom. Rep.	63 ▽	63	0
Chile	50 ▼	65	15	Letland ¹	46 ▼	20	26	Mexico	61 ▽	49	11
Peru	49 ▼			Peru	42 ▼			Chile	50 ▼	56	-5
Slovenien	49 ▼	56	-8	Chile	42 ▼	54	12	Colombia	48 ▼	50	-3
Kroatien	42 ▼			Kroatien	37 ▼			Peru	46 ▼		
ICCS 2016 gns.	65			ICCS 2016 gns.	60			ICCS 2016 gns.	70		
ICCS 2009 lande	67	63	4	ICCS 2009 lande	62	56	5	ICCS 2009 lande	71	68	4
Lever ikke op til deltagelseskrav				Lever ikke op til deltagelseskrav				Lever ikke op til deltagelseskrav			
Hongkong	67			Hongkong	62			Hongkong	82		
Sydkorea ⁴	45			Sydkorea ⁴	43			Sydkorea ⁴	65		
Tyskland ⁵	83			Tyskland ⁵	74			Tyskland ⁵	86		

Forskelle med fed er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 10 procentpoint over ICCS gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS gennemsnit △

Signifikant under ICCS gennemsnit ▽

Mere end 10 procentpoint under ICCS gennemsnit ▼

Elevernes værdier og holdninger

Tillid til mennesker generelt

Elever med hel eller delvis tillid - procent

Land	2016		2009	Forskel
Finland	74	▲	76	-2
Slovenien	69	▲	71	-2
Danmark²	65	▲	68	-4
Den Dom. Republik	62	△	61	1
Bulgarien	61	△	64	-4
Litauen	60	△	66	-6
Kroatien	58	△	-	-
Sverige ¹	56	△	67	-11
Mexico	52		47	5
Belgien (flamsk)	52		57	-5
Holland ²	52		-	-
Malta	49	▽	50	-1
Chile	48	▽	52	-4
Taiwan	48	▽	51	-4
Peru	47	▽	-	-
Letland ¹	47	▽	58	-11
Estland ¹	46	▽	58	-11
Rusland	45	▽	51	-6
Colombia	43	▽	49	-5
Norge ^{1,3}	43	▼	48	-6
Italien	41	▼	52	-11

ICCS 2016 gennemsnit	53			
ICCS 2009 lande	53		58	-5

Lever ikke op til deltagelseskrav

Hongkong	40			
Sydkorea ⁴	40			
Tyskland ⁵	70			

Forskelle med **fed** er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 10 procentpoint over ICCS gennemsnit	▲
Signifikant over ICCS gennemsnit	△
Signifikant under ICCS gennemsnit	▽
Mere end 10 procentpoint under ICCS gennemsnit	▼

Tillid til andre

De danske elever er blandt de elever i undersøgelsen, som har den største tillid til andre mennesker, og ligger altså markant over det internationale gennemsnit på 53 procent. 65 procent af de danske elever stoler fuldstændigt eller ret meget på deres medborgere og mennesker generelt. Kun i Slovenien og i Finland er der endnu højere tillid til mennesker generelt.

ICCS 2016 viser, at den generelle tendens siden 2009 er en faldende tendens til tillid til andre mennesker. Det er mest udpræget i Sverige, Letland, Estland og Italien.

I Norge er tilliden til andre mennesker blandt de laveste af alle lande.

Kun Mexico viser en klar fremgang.

Tillid til demokratiet

I Norden har eleverne i høj grad tillid til de tre grundlæggende institutioner i det demokratiske systems deling af magten (regeringen, parlamentet og domstolene).

I Europa er tilliden meget lav i Kroatien, men ellers ses den laveste tillid i Chile og Peru.

Generelt ses en stigende tillid til de demokratiske institutioner, men det er en udvikling med meget store forskelle fra land til land. Ikke mindst Litauen har en positiv udvikling i de unges tiltro til demokrati.

En borger betegner et individ, som er en del af et politisk fællesskab med de rettigheder og pligter, som heraf følger. At være en borger er et privilegium, da borgeren er bærer af den politiske magt og suverænitet i samfundet, men borgeren er også selv underlagt samme magt og andre borgeres privilegier. En politisk borger er for så vidt både undersåt og suveræn. Denne konstellation skaber i sig selv mange fortolkningsmuligheder, ligesom den vedvarende udfordres af magthavere, politiske bevægelser, markeds kræfter, globale forhold og af borgernes egne holdninger og værdier. I et demokratisk samfund er kampen for og diskussionen om borgeren som undersåt og suveræn derfor af afgørende betydning.

Begrebet borger har rødder tilbage i det antikke Grækenland, og har udviklet sig og ændret betydning op gennem historien. Også i dag udspiller der sig politiske stridigheder om, hvorledes den gode borger bør være, og hvilke holdninger og værdier, der bør knyttes til borgeren. Det må forventes, at de fremtidige generationer vil ændre og tilpasse forestillingerne om den politiske borger til de kommende tider, så de er i overensstemmelse med deres holdninger og værdier.

Borgeren er som oftest defineret ud fra sit nationale tilhørsforhold som en statsborger og de retlige, sociale og politiske principper, der gælder inden for nationens territorium. Det betyder, at der vil være forskelle på de rettigheder og pligter, som knytter sig til borgere fra forskellige lande. Denne borgertype kan dog generelt beskrives

som den konventionelle borger. Den betegnelse benyttes i ICCS 2016.

I dag tales der på dansk meget om medborgeren, der betegner en borgertype, som i højere grad end statsborgeren involverer sig i konkrete og gerne nære sociale og politiske aktiviteter. I ICCS benyttes betegnelsen den involverede borger for denne mere engagerede borger. Den involverede borger i ICCS karakteriseres imidlertid også ved nogle af de træk, der ofte forbindes med den såkaldte verdensborger, der er defineret ved sine universelle rettigheder. Verdensborgeren har forpligtet sig på at involvere sig i verden som helhed. På trods af de klare forskelle mellem medborgeren og verdensborgeren kan begge borgertyper beskrives som involverede borgertyper. Den involverede borger i ICCS rummer med sit delvise fokus på menneskerettigheder og miljø nogle aspekter af verdensborgeren, men kendetegnes også ved at være en mere involveret borger i det nære end den konventionelle borger.

En tredje borgertype i ICCS er den forpligtede borger. Det er en borger, der kendetegnes ved at leve op til sine nære moralske pligter i forhold til at sørge for sine nærmeste ved på lovydig vis at tage hånd om økonomi og arbejde. Det er også en borger, der udviser solidaritet og empati med svagere stillede borgere.

De næste tre tabeller viser elevernes syn på de holdninger og værdier, som knytter sig til henholdsvis den konventionelle, involverede og forpligtede borger. Det er vigtigt at understrege, at de tre typer ikke nødvendigvis udelukker hinanden, men er tre forskellige aspekter af det at agere som borger, der ofte vil supplere hinanden.

Elevernes borgeropfattelser, værdier og holdninger

Den konventionelle borger

Ser man på elevernes opfattelser af den konventionelle demokratiske borger, er der en tydelig geografisk fordeling med de latinamerikanske lande med ret høj tilslutning, men lavere i for eksempel Nordeuropa.

Den konventionelle demokratiske borger spiller dog generelt ikke en lige så stor rolle i Norden sammenlignet med de andre ICCS lande. Undtagelsen i den nordiske sammenhæng er Norge, som ligger lidt over gennemsnittet.

Den konventionelle borger er primært en statsborger, som vægter demokratiets fundamentale og almindeligt anerkendte procedurer og normer højt. De danske elever vægter først og fremmest respekten for myndighederne højt. Det mener 92 procent af eleverne er vigtigt.

Danmark, Finland og Sverige samt i Belgien og i Den Dominikanske Republik ses en fremgang på mere end to skala point fra 2009 til 2016. Den konventionelle borger nyder således stigende opbakning blandt de 14/15-årige.

- **Stemme ved folketingsvalg**
- **Være medlem af politisk parti**
- **Lære om sit lands historie**
- **Vise respekt for myndigheder**
- **Følge med i politik i medier**

Land	Skalascor			Forskel
	2016		2009	
Den Dominikanske Republik	58	▲	55	2,8
Peru	55	▲		
Italien	55	▲	54	0,7
Mexico	55	▲	54	1,0
Rusland	52	△	53	-0,5
Colombia	52	△	52	0,1
Kroatien	52	△		
Litauen	52	△	51	1,5
Taiwan	52	△	50	1,7
Norge ^{1, 3}	51	▼	49	1,3
Chile	51		51	-0,7
Letland ¹	50	▼	50	0,4
Danmark²	50	▼	48	2,2
Malta	50	▼	50	0,1
Bulgarien	50	▼	49	0,8
Sverige ¹	49	▼	46	3,0
Slovenien	48	▼	46	1,5
Holland ²	48	▼		
Belgien (flamsk)	48	▼	46	2,2
Finland	48	▼	45	2,6
Estland ¹	48	▼	47	0,4
ICCS 2016 gennemsnit	51			
ICCS 2009 lande	51		50	1,2
Lever ikke op til deltagelseskrav				
Hongkong	51			
Sydkorea ⁴	53			
Tyskland ⁵	48			

Forskelle med **fed** er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit

▲

Signifikant over ICCS gennemsnit

△

Signifikant under ICCS gennemsnit

▼

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit

▼

Elevernes borgeropfattelser, værdier og holdninger

Den involverede borger

Når det gælder elevernes opfattelse af den involverede demokratiske borger, er der (igen) en tydelig geografisk fordeling med overvægt af latinamerikanske og sydeuropæiske lande, hvor eleverne i langt højere grad værdsætter den engagerede borgers sociale og politiske aktiviteter.

Den internationale sammenligning viser tydeligt, at de danske elever kun i lille grad tillægger den involverede borger værdi. De danske elever placerer sig absolut lavest i undersøgelsen på dette tema. De er med andre ord, relativt til elever fra de andre lande, mindre tilbøjelige til at betragte den engagerede, aktive og deltagende indstilling hos voksne borgere som noget vigtigt for at være en god borger.

Dette står i kontrast til deres lidt mere positive valorisering af den konventionelle borger.

Det danske resultat svarer til ICCS 2009, men med en meget lille nedgang, hvor denne borgertypes kendetegn i Sverige og Finland i lidt stigende grad opleves som vigtige.

Eleverne i Finland ligger meget lavt, både i forhold til den konventionelle og den involverede borger. I Norge værdsætter eleverne i betydeligt højere grad både den konventionelle og den involverede borger. De nordiske landes elever er generelt ret forbeholdne.

- **Fredelige protester mod uretfærdighed**
- **Aktiviteter for menneskerettigheder**
- **Aktiviteter for miljøbeskyttelse**

Land	Skalascor			Forskel
	2016		2009	
Den Dominikanske Republik	56	▲	53	2,4
Colombia	55	▲	55	-0,2
Mexico	54	▲	53	0,9
Bulgarien	53	▲	54	-0,4
Peru	53	△		
Italien	53	△	52	1,1
Kroatien	52	△		
Chile	52	△	54	-2,1
Taiwan	52	△	52	-0,6
Malta	50	▽	49	0,6
Norge ^{1, 3}	50	▽	49	0,6
Rusland	49	▽	50	-0,9
Slovenien	49	▽	48	1,1
Sverige ¹	49	▽	48	1,6
Litauen	49	▽	49	0,0
Belgien (flamsk)	48	▽	46	1,8
Estland ¹	48	▽	48	0,2
Letland ¹	48	▽	49	-1,5
Finland	47	▼	46	1,3
Holland ²	45	▼		
Danmark²	44	▼	44	-0,2
Gennemsnit ICCS 2016	50			
ICCS 2009 lande	50		50	0,3
Lever ikke op til deltagelseskrav				
Hongkong	48			
Sydkorea ⁴	51			
Tyskland ⁵	49			

Forskelle med **fed** er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit

▲

Signifikant over ICCS gennemsnit

△

Signifikant under ICCS gennemsnit

▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit

▼

Elevernes borgeropfattelser, værdier og holdninger

Den forpligtede borger

Med hensyn til elevernes opfattelse af den forpligtede borger, er der (igen) en tydelig geografisk fordeling med latinamerikanske og sydeuropæiske lande højt på skalaen. Et klart tegn på, at eleverne her i højere grad værdsætter de elementer af voksne borgeres moralske indstilling og ansvarlighed, som her undersøges.

Den internationale sammenligning viser igen, at de danske elever kun i lille grad tillægger den forpligtede borger værdi, når der sammenlignes med andre lande.

Det betyder ikke, at de danske elever ikke går ind for borgeren som forpligtet på mange ting. Tværtimod er nogle aspekter af denne borgertype meget vigtige for de danske elever. For eksempel i forhold til altid at overholde landets love og være ansvarsfulde i forhold til familie og arbejde. Ikke desto mindre er det bare i betydeligt lavere grad end i mange andre lande. På dette område er de finske, norske og svenske elever særdeles enige. Deres holdninger svarer til det internationale gennemsnit. Samlet over de tre undersøgte borgeridealer, så ligner eleverne fra Holland og Estland og Letland mest de danske elever i de aspekter, som de relativt mest værdsætter og ikke værdsætter ved den voksne borger.

- **Arbejde hårdt**
- **Overholde loven**
- **Sikre sin familie økonomisk**
- **Støtte mennesker, der er dårligere stillet**

Skalacore	
Land	2016
Den Dominikanske Republik	54 ▲
Taiwan	53 ▲
Kroatien	53 △
Italien	52 △
Mexico	52 △
Colombia	51 △
Peru	51 △
Malta	51 △
Chile	51 △
Finland	50 △
Sverige ¹	50
Norge ^{1, 3}	50
Belgien (flamsk)	49 ▼
Litauen	49 ▼
Slovenien	49 ▼
Bulgarien	49 ▼
Rusland	49 ▼
Danmark²	47 ▼
Estland ¹	47 ▼
Letland ¹	46 ▼
Holland ²	46 ▼
ICCS 2016 gennemsnit	50
Lever ikke op til deltagelseskrav	
Hongkong	48
Sydkorea ⁴	51
Tyskland ⁵	47

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS gennemsnit △

Signifikant under ICCS gennemsnit ▼

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit ▼

Elevernes borgeropfattelser, værdier og holdninger

Religion og samfund

I demokratiske samfund er retten til frit at udøve sin religion en fundamental frihedsrettighed, som går tilbage til den amerikanske uafhængighedserklæring (1776) og den franske erklæring om menneskerettigheder (1789).

Ikke desto mindre er forholdet mellem religion og samfund en omstridt sag, der blandt andet omhandler, hvorvidt – og eventuelt også i hvilken grad eller på hvilken måde – religion skal have indflydelse på det politiske fællesskab.

Resultatet viser, at Danmark og Sverige er de to lande i undersøgelsen, hvor eleverne i mest udpræget grad forholder sig kritisk til religionens mere samfundsmæssige og politiske aspekter, så disse landes elever kan betegnes som de mest sekulære.

Der er meget store forskelle på elevernes opfattelser af disse spørgsmål i forskellige lande. De mest religiøst orienterede elever findes i Latinamerika og de mest sekulære i Nordeuropa.

- Religion er vigtigere for mig end politik
- Religion hjælper mig med at afgøre, hvad der er rigtigt og forkert
- Religiøse ledere burde have mere magt i samfundet
- Religiøse leveregler er vigtigere end samfundets love

Land	Skalascore			Forskel
	2016		2009	
Den Dominikanske Rep.	60	▲	58	1,5
Peru	56	▲		
Colombia	55	▲	54	0,3
Kroatien	55	▲		
Malta	54	▲	55	-1,7
Bulgarien	51	△	51	0,2
Chile	49		53	-4,0
Litauen	48		49	-0,1
Slovenien	48	▽		
Taiwan	48	▽	48	-0,4
Letland ¹	46	▽	47	-1,4
Belgien (flamsk)	45	▼	45	-0,3
Norge ^{1,3}	44	▼	45	-0,8
Holland ²	44	▼		
Estland ¹	44	▼		
Danmark ²	43	▼	44	-0,4
Sverige ¹	42	▼	44	-2,9
ICCS 2016-gennemsnit	49			
ICCS 2009-lande	49		50	-0,8
Lever ikke op til deltagelseskrav				
Hongkong	54			
Syd Korea ⁴	56			
Tyskland ⁵	54			

Forskelle med fed er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95 % af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS-gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS-gennemsnit △

Signifikant under ICCS-gennemsnit ▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS-gennemsnit ▼

Elevernes opfattelser af mulige fordele ved medlemskab af EU

Holdninger til EU

Denne og de følgende to tabeller giver eksempler fra en europæisk delundersøgelse af ICCS 2016. Her blev eleverne blandt andet spurgt om deres holdning til forskellige udsagn om fordele ved EU. Når der sammenlignes med de øvrige europæiske lande i ICCS 2016, er de danske elever de mindst positive overhovedet.

De danske elevers lave placering er ikke udtryk for en entydig skepsis over for EU, men relativt til de andre landes elever er de danske de mest forbeholdne. De danske elever forholder sig også ganske selektivt til de forskellige udsagn. De danske elever er for eksempel mere overbeviste end gennemsnittet om, at EU gør Europa til et sikkert sted, hvilket 86 procent enten er *enige* eller *meget enige* i.

Den største skepsis hos de danske elever findes i forhold til EU's bidrag til at beskytte miljøet. Også her er et betydeligt flertal på 72 procent ganske vist mere eller mindre positive. Den tilslutning er imidlertid signifikant under det europæiske gennemsnit.

Det kendetegner alle de nordiske lande, at de ligger på eller under gennemsnittet af de europæiske lande.

Land	Skalascor	
Malta	54	▲
Litauen	52	△
Kroatien	52	△
Bulgarien	50	
Holland ²	50	
Italien	50	
Estland ¹	50	
Norge ^{1, 3}	50	▽
Finland	50	
Belgien (flamsk)	49	▽
Sverige ¹	49	▽
Slovenien	49	▽
Letland ¹	47	▽
Danmark ²	47	▽
Europæisk ICCS 2016-gennemsnit	50	
Lever ikke op til deltagelseskrav		
Tyskland ⁴	48	

¹ Deltager med en dækning på 90-95 % af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS gennemsnit △

Signifikant under ICCS gennemsnit ▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit ▼

- EU står som garant for menneskerettigheder i Europa
- EU gør Europa til et sikkert sted
- EU beskytter miljøet
- EU er en fordel for de enkelte medlemslandes økonomi
- EU-landenes fælles regler og love er en fordel

Elevernes opfattelser af Europas fremtid og udvikling

ICCS har også spurgt til elevernes opfattelser af en række positive scenarier for Europa. Her er de danske elever blandt de mest optimistiske. Det gælder både, når der spørges til europæisk samarbejde, mere fred, mindre forurening og styrket demokrati.

Selv om de danske elever er relativt skeptiske i forhold til EU's rolle (se foregående tabel), så er de ikke på tilsvarende måde forbeholdne, når det gælder opfattelsen af en almen og positiv europæisk udvikling. Tværtimod.

På alle de stillede spørgsmål ligger de danske elever signifikant over det europæiske gennemsnit. Det gælder især for deres optimisme omkring mindre forurening (luft/vand) og opfattelsen af udsigten til styrkede demokratiske forhold i Europa. Udtrykt i procenttal finder 57 procent af de danske elever det sandsynligt eller meget sandsynligt med mindre forurening, mens det er 88 procent for styrket demokrati.

Generelt ligger de nordiske landes elever i den positive ende af skalaen, mens de mindst positive ses i en række sydeuropæiske lande.

Fremtidens Europa – positive scenarier

Land	Skalacore	
Malta	53	△
Danmark ²	51	△
Holland ²	51	△
Sverige ¹	51	△
Finland	51	△
Italien	50	△
Norge ^{1, 3}	50	
Litauen	50	
Belgien (flamsk)	49	▽
Letland ¹	49	▽
Estland ¹	49	▽
Kroatien	49	▽
Bulgarien	49	▽
Slovenien	48	▽
Europæisk ICCS 2016-gennemsnit	50	
Lever ikke op til deltageskrav		
Tyskland ⁴	48	

¹ Deltager med en dækning på 90-95 % af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltageskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS gennemsnit △

Signifikant under ICCS gennemsnit ▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit ▼

- Der vil opstå et stærkere samarbejde mellem Europas lande
- Der vil være mere fred i Europa
- Der vil blive mindre forurening af luft og vand i Europa
- Demokratiet vil blive styrket i Europa

Elevernes opfattelser af Europa og EU

Europæisk identitetsfølelse

Debatten om forholdet imellem national identitet og europæisk identitet har længe været et tilbagevendende tema i diskussionen om europæisk integration og samarbejde. Ikke mindst i relation til den løbende udvidelse og udvikling af EU og unionens overnationale institutioner med deraf følgende mulige afgivelse af national suverænitet.

I ICCS 2009 var det et klart resultat, at national identitet og europæisk identitet for hovedparten af de unge er to sider af samme sag.

I ICCS 2016 er det blevet undersøgt, hvad udviklingen har været i de unges følelse af identifikation med Europa. Som det fremgår af skalaen, er der i hovedparten af de lande, der også deltog i ICCS 2009, tale om en tydelig og signifikant udvikling i retning af en højere grad af europæisk identitetsfølelse.

De danske elever udviser også en signifikant højere grad af identifikation med Europa i ICCS 2016 end i ICCS 2009, men på grund af den generelle fremgang er resultatet fortsat meget tæt på gennemsnittet i Europa. De finske unge markerer sig som de mest europæiske af alle.

- Jeg ser mig selv som europæer
- Jeg er stolt af at bo i Europa
- Jeg føler mig som en del af Europa

Land	Skalacore			Forskel
	2016		2009	
Finland	56	△	52	4,4
Kroatien	55	△		
Norge ^{1, 3}	55	△		
Slovenien	55	△	53	1,3
Italien	54	△	54	0,3
Malta	54	△	48	5,8
Litauen	54		49	4,4
Sverige ¹	53		50	4,0
Estland ¹	53		50	3,1
Danmark²	53	▽	49	4,1
Belgien (flamsk)	52	▽	49	2,8
Holland ²	52	▽		
Bulgarien	52	▽	50	2,1
Letland ¹	48	▼	45	3,1
Europæisk ICCS 2016-gennemsnit	53			
ICCS 2009-lande	53		48	3,2
Lever ikke op til deltageskrav				
Tyskland ⁴	51			

Forskelle med **fed** er signifikante

¹ Deltager med en dækning på 90-95% af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltageskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 3 skalapoint over ICCS gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS gennemsnit △

Signifikant under ICCS gennemsnit ▽

Mere end 3 skalapoint under ICCS gennemsnit ▼

Skoleledernes syn på formålet med skolens undervisning og aktiviteter i relation til politik, medborgerskab, demokrati og samfundsforhold

Som en del af ICCS 2016 er det undersøgt, hvad de medvirkende landes skoleledere opfatter som de vigtigste formål med skolens virke i relation til samfund, politik og demokrati. To af disse formål handler om at bibringe eleverne *viden*. Det første af disse formål er *viden om politik og samfund*. Det andet formål er *viden om borgernes rettigheder og pligter*.

De danske skoleledere kendetegnes ved at lægge størst vægt på *viden om politik og samfund*, mens deres internationale kollegaer prioriterer de to formål omvendt med markant størst fokus på *viden om borgernes rettigheder og pligter*. Internationalt er det formål det næsthøjst prioriterede overhovedet af alle de undersøgte formål (se de øvrige på de kommende sider). Resultatet er 73 procent eller højere i syv lande. For begge formål ses en betydelig international variation. I nogle lande er begge formål ret lavt prioriterede.

Tabellerne om formål I til IV viser estimater over, hvor stor en procentandel af et lands elever, der går på en skole, hvor det anførte formål ifølge skolelederen er et af skolens tre vigtigste. I Danmark svarer tallene ret nøjagtigt til den procentandel af skolelederne i ICCS 2016, der har svaret det pågældende.

Formål I – kundskaber

Land	Procent elever på skoler, hvor følgende er et af de tre vigtigste formål med CCE	
	Viden om politik og samfund	Viden om borgernes rettigheder og pligter
Den Dominikanske Republik	57 ▲	90 ▲
Estland ¹	67 ▲	73 ▲
Chile	47 △	81 ▲
Rusland	39	78 ▲
Danmark²	61 ▲	54
Italien	38	75 ▲
Bulgarien	44	63
Malta	28 ▼	77 ▲
Colombia	35	66
Taiwan	32	67
Sverige ¹	23 ▼	73 ▲
Peru	20 ▼	74 ▲
Mexico	17 ▼	74 ▲
Kroatien	31 ▼	58
Letland ¹	35	51 ▼
Norge ^{1, 3}	54 ▲	31 ▼
Slovenien	29 ▼	53
Finland	34	40 ▼
Litauen	21 ▼	52 ▼
Holland ²	43	16 ▼
Belgien (flamsk)	27 ▼	26 ▼
ICCS 2016-gennemsnit	37	61
Hongkong	53	73
Sydkorea ⁴	46	71
Tyskland ⁵	27	38

Tabellen er sorteret efter landenes faldende gennemsnit for de anførte ting

¹ Deltager med en dækning på 90-95 % af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 10 procentpoint over ICCS-gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS-gennemsnit △

Signifikant under ICCS-gennemsnit ▼

Mere end 10 procentpoint under ICCS-gennemsnit ▼

Skoleledernes syn på formålet med skolens undervisning og aktiviteter i relation til politik, medborgerskab, demokrati og samfundsforhold

Formål II – færdigheder

Procent elever på skoler, hvor følgende er et af de tre vigtigste formål med CCE

ICCS 2016 har også set på skoleledernes opfattelser af formål, der vedrører elevernes færdigheder i forhold til at forholde sig til synspunkter (henholdsvis *forsvare egen mening og kritisk tænkning*). Her svarer de danske skolelederes opfattelser overordnet set til den internationale prioritering, idet *kritisk tænkning* opnår højest tilslutning i alle lande (undtagen i Sydkorea).

I Danmark er svarfordelingen henholdsvis 16 procent og 84 procent. Internationalt er forskellen i tilslutning til disse to formål imidlertid noget mindre. Gennemsnittene er 21 procent og 64 procent. Man kan således sige, at de danske skoleledere prioriterer mere entydigt imellem disse to formål.

Danmark har den største andel af elever overhovedet, der går på skoler, hvor skolelederne lægger vægt på *kritisk tænkning* som formål.

Tabellerne om formål I til IV skal ses i sammenhæng med hinanden, idet skolelederne i det anvendte spørgeskema blev bedt om at vælge de tre vigtigste af alle de undersøgte formål. Svarere udtrykker således skoleledernes prioriteringer.

Land	Fremme evnen til at forsvare egen mening	Fremme evnen til kritisk og selvstændig tænkning
Belgien (flamsk)	45 ▲	72 △
Slovenien	43 ▲	72 △
Holland ²	33 ▲	77 ▲
Estland ¹	29	80 ▲
Danmark²	16	84 ▲
Litauen	22	78 ▲
Sverige ¹	14 ▽	83 ▲
Letland ¹	32 ▲	64
Norge ^{1, 3}	13 ▽	79 ▲
Finland	12 ▽	79 ▲
Kroatien	30 △	59
Bulgarien	36 ▲	46 ▼
Malta	13 ▽	66 △
Rusland	34 ▲	40 ▼
Chile	17	55 ▽
Taiwan	1 ▼	70
Italien	3 ▼	68
Den Dominikanske Republik	19	44 ▼
Peru	6 ▼	46 ▼
Mexico	7 ▼	41 ▼
Colombia	11 ▼	34 ▼

ICCS 2016-gennemsnit 21 64

Lever ikke op til deltagelseskrav

Hongkong	4	58
Sydkorea ⁴	25	12
Tyskland ⁵	18	75

Tabellen er sorteret efter landenes faldende gennemsnit for de to anførte ting

¹ Deltager med en dækning på 90-95 % af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 10 procentpoint over ICCS-gennemsnit ▲
 Signifikant over ICCS-gennemsnit △
 Signifikant under ICCS-gennemsnit ▽
 Mere end 10 procentpoint under ICCS-gennemsnit ▼

Skoleledernes syn på formålet med skolens undervisning og aktiviteter i relation til politik, medborgerskab, demokrati og samfundsforhold

Når det gælder skoleledernes opfattelse af formål som miljøbeskyttelse, konfliktløsning og antiracisme, er de to førstnævnte blandt de højest prioriterede formål overhovedet internationalt. De opnår gennemsnit på henholdsvis 38 og 44 procent. At mindske racisme er til gengæld et meget lidt udbredt formål, hvor kun Sveriges resultat på 31 procent udgør en markant undtagelse. Dette resultat afviger betydeligt fra de 3 procent i Danmark.

Danmarks procentandele for disse tre formål er henholdsvis 10, 37 og 3 procent, hvilket samlet set er næsten i bund blandt alle lande. Man kan således konstatere, at Danmark placerer sig signifikant under gennemsnittet på alle tre.

Der ses meget store forskelle fra land til land, i forhold til prioriteringen af formålet om miljøbeskyttelse. Variationen går fra hele 70 procent (Malta) til kun 10 procent (Danmark).

Tabellerne om formål I til IV viser estimater over, hvor stor en procentandel af et lands elever, der går på en skole, hvor det anførte formål ifølge skolelederen er et af skolens tre vigtigste. I Danmark svarer tallene ret nøjagtigt til den procentandel af skolelederne i ICCS 2016, der har svaret det pågældende.

Formål III – værdier

Procent elever på skoler, hvor skolelederen angiver følgende som et af tre vigtigste formål med CCE

Land	Miljø- beskyttelse	Konflikt- løsning	Mindske racisme
Mexico	54 ▲	71 ▲	4 ▼
Colombia	41	78 ▲	9
Den Dominikanske Rep.	43	57 ▲	14
Finland	52 ▲	50	9
Peru	49 ▲	56 ▲	4 ▼
Belgien (flamsk)	40	59 ▲	9
Malta	70 ▲	23 ▼	13 △
Litauen	55 ▲	42	6
Slovenien	46	41	10
Bulgarien	49 ▲	37	5
Sverige ¹	30	29 ▼	31 ▲
Taiwan	38	49	2 ▼
Kroatien	40	45	5
Chile	34	45	5
Italien	28 ▼	46	8
Holland ²	20 ▼	53	5
Norge ^{1,3}	24 ▼	34 ▼	14 △
Rusland	28 ▼	33 ▼	5 ▼
Estland ¹	21 ▼	27 ▼	6
Danmark²	10 ▼	37 ▼	3 ▼
Letland ¹	22 ▼	20 ▼	3 ▼
ICCS 2016-gennemsnit	38	44	8
Lever ikke op til deltagelseskrav			
Hongkong	46	7	2
Sydkorea ⁴	32	64	3
Tyskland ⁵	14	70	33

Tabellen er sorteret efter landenes faldende gennemsnit for de anførte ting

¹ Deltager med en dækning på 90-95 % af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 10 procentpoint over ICCS-gennemsnit ▲

Signifikant over ICCS-gennemsnit △

Signifikant under ICCS-gennemsnit ▼

Mere end 10 procentpoint under ICCS-gennemsnit ▼

Skoleledernes syn på formålet med skolens undervisning og aktiviteter i relation til politik, medborgerskab, demokrati og samfundsforhold

Ser man på skoleledernes opfattelser af tre forskellige aktive deltagelsesformer som formål for skolens virke, er der internationalt en klar overvægt på to deltagelsesformer, der vedrører henholdsvis lokalsamfund og skole (24 og 25 procent). Det internationale gennemsnit er lavest for det at forberede eleverne til fremtidig politisk deltagelse (10 procent). De danske skolelederes prioritering er den modsatte af den internationale tendens, idet fremtidig politisk deltagelse vurderes som betydeligt vigtigere end deltagelsen her og nu i lokalsamfund og skole.

Omkring deltagelse på skolen har Danmark den laveste andel af alle med 8 procent. I forhold til deltagelse i lokalsamfundet ligger Sverige lavest med 3 procent. De nordiske lande kendetegnes ved lav prioritering af deltagelsesformålene med Danmark, Finland og Sverige som de tre nederst placerede lande. Kun Norge skiller sig ud i Norden med højere prioriteringer.

Tabellerne om formål I til IV skal ses i sammenhæng med hinanden, idet skolelederne i det anvendte spørgeskema blev bedt om at vælge de tre vigtigste af alle de undersøgte formål. Svarere udtrykker således skoleledernes prioriteringer.

Formål IV – deltagelse

Procent elever på skoler, hvor skolelederen angiver følgende som et af tre vigtigste formål med CCE

Land	Deltagelse i lokal-samfundet		Deltagelse i skolens liv		Fremtidig politisk deltagelse	
Litauen	44	▲	43	▲	5	▽
Chile	46	▲	29		15	
Colombia	33	△	29		20	▲
Letland ¹	15	▽	35	△	25	▲
Den Dominikanske Rep.	31		25		15	
Bulgarien	20		39	▲	10	
Rusland	22		33	△	10	
Malta	26	△	33	△	6	▽
Norge ^{1,3}	29		30		3	▽
Peru	34	△	16	▽	10	
Slovenien	21		29		6	
Mexico	22		21		14	
Holland ²	29		17	▽	9	
Estland ¹	17		24		15	
Kroatien	29		22		4	▽
Belgien (flamsk)	12	▼	33		1	▽
Italien	24		13	▼	4	▽
Taiwan	22		16	▽	2	▽
Danmark²	12	▼	8	▼	19	△
Finland	11	▼	22		3	▽
Sverige ¹	3	▼	17		4	▽
ICCS 2016-gennemsnit	24		25		10	
Lever ikke op til deltagelseskrav						
Hongkong	37		19		1	
Sydkorea ⁴	12		40		13	
Tyskland ⁵	2		38		22	

Tabellen er sorteret efter landenes faldende gennemsnit for de anførte ting

¹ Deltager med en dækning på 90-95 % af populationen

² Har anvendt erstatningsskoler for at leve op til IEA's deltagelseskrav

³ Deltager med 9. klasse, der svarer til 8. klasse i resten af Norden

⁴ Gennemførte ICCS i første halvdel af skoleåret

⁵ Deltager kun med delstaten Nordrhein-Westfalen

Mere end 10 procentpoint over ICCS-gennemsnit

▲

Signifikant over ICCS-gennemsnit

△

Signifikant under ICCS-gennemsnit

▽

Mere end 10 procentpoint under ICCS-gennemsnit

▼

Udgivelser om ICCS 2016

I november 2017 offentliggjorde IEA de første og foreløbige internationale hovedresultater af ICCS 2016 i elektronisk form. De er i foråret 2018 blevet udgivet i bogform:

IEA - International rapport:

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., Friedman, T., (2018). *Becoming citizens in a changing world. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 international report*. Amsterdam, International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA): Springer Open.

IEA - Europæisk rapport:

Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V., Schulz, W. (2018): *Young people's perceptions of Europe in a time of change. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European report*. Amsterdam, International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA): Springer Open.

I tillæg til disse to bøger har IEA offentliggjort en rapport specifikt for de medvirkende lande fra Latinamerika (foreløbig kun i elektronisk udgave).

De danske udgivelser om ICCS 2016 har fulgt den internationale IEA-tidsplan. Der blev i november 2017 offentliggjort følgende foreløbige rapporter om ICCS 2016 på dansk:
Bruun, J., Lieberkind, J. og Schunck, H.B. (2017). *ICCS 2016, Internationale hovedresultater*. Kbh.: DPU.
Bruun, J., Lieberkind, J. og Schunck, H.B. (2017). *ICCS 2016, Det europæiske modul*. Kbh.: DPU.
Bruun, J., Lieberkind, J. og Schunck, H.B. (2017). *ICCS 2016. Udvalgte hovedresultater*. Kbh.: DPU.
I foråret 2018 er de to førstnævnte rapporter blevet erstattet af en samlet dansk bogudgivelse over ICCS 2016 i bogform på Aarhus Universitetsforlag:

Bruun, J., Lieberkind, J. og Schunck, H.B. (2018). *Unge, skole og demokrati. Hovedresultater af ICCS 2016*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Den her foreliggende sammenfatning af ICCS 2016 med udvalgte hovedresultater knytter sig til bogen.

Publikationer med mere detaljerede danske resultater er planlagt til udgivelse i 2019 og 2020. Der vil også blive udgivet en rapport af IEA med bidrag fra de medvirkende lande (forventet 2020).